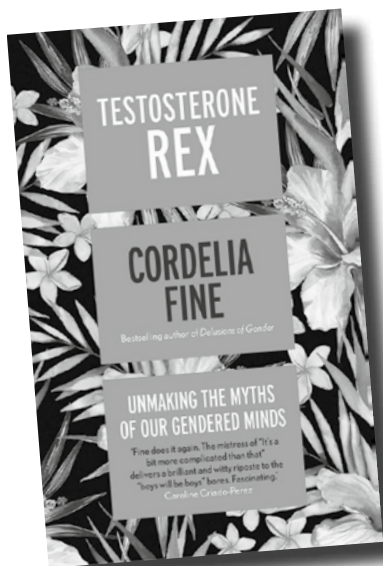

Vi kommer alla både från Mars och Venus

Frågan om hur män och kvinnor skiljer sig åt, och vad skillnaden beror på, upphör aldrig att fascinera. Att det väcker starka känslor visar inte minst en del reaktioner på boken *Testosteron Rex. Myten om våra könade hjärnor*, skriven av Cordelia Fine, professor i historia och vetenskapsfilosofi vid University of Melbourne i Australien. Boken belönades 2017 med Royal Society Insight Investment Science Book Prize, och har fått entusiastiska recensioner, men också kritiserats. På nätet finns ett antal recensioner där Fine anklagas för att inte luta sig mot någon forskning (trots att boken innehåller 60 sidor referenser), eller att inkludera personliga anekdoter (trots att boken är populärvetenskap, och inte bara vänder sig till andra forskare). Fine har också anklagats för att förneka att det finns någon skillnad mellan män och kvinnor.

Tonen i diskussionen ger mig en känsla av att man ibland missförstår boken med avsikt. Fine har inte hävdad

att det inte finns någon biologisk skillnad mellan könen. De frågor hon i stället ställer är: vad finns det för belägg för fundamentala, oföränderliga skillnader mellan könen? Och kan sådana skillnader förklaras av skillnaden i testosteronnivåer? Fine har satt sig före att visa vilken forskning som faktiskt finns, och hur den kan tolkas.

Varför behöver dessa frågor ställas? Medan i stort sett alla ställer sig bakom principen att könen ska vara jämställda, medför synsättet att könen i grunden är olika, och att det inte går att ändra på, en försätlig glidning: jämställda, men med olika uppgifter. Sådana olika uppgifter behöver inte tillmätas olika status, men en blick på arbetslivet visar att det ändå lätt blir så. Att granska grunden för påståendet är därför viktigt, och Fine gör det med ett

stort antal exempel från olika mänskliga kulturer och olika arter.

Inte minst könen olika reproduktiva biologi har lett till synsättet att könen också måste vara olika i andra avseenden. Kvinnor har få ägg och framgångsrik reproduktion kräver en stor investering i tid och energi, medan män har många spermier och når reproduktiv framgång genom att sprida så många spermier som möjligt. Enligt ett synsätt som Fine kallar "den biologiska helhetsbilden" efter vetenskapsfilosofen John Dupré har män och kvinnor utvecklat olika inställning till livet för att öka sin reproduktiva framgång. Enkelt uttryckt är män promiskuösa, medan kvinnor är fokuserade på att ta hand om avkomman. Denna, till synes vetenskapligt oantastliga beskrivning av skillnaden mellan könen, har sedan fått förklara en rad företeelser, som att män har högre positioner inom näringslivet.

Fine börjar sin genomgång med en ofta citerad studie av Angus Bateman, som studerade sexuell selektion hos bananflugor i mitten av 1900-talet. Han utgick från att variation i framgång, med större avkomma för de mest framgångsrika hannarna, skulle driva evolutionen genom att deras egenskaper får större spridning än mindre framgångsrika hannars egenskaper. Resultaten tycktes visa att hannarna hade större reproduktiv framgång ju fler olika honor de fick avkomma med. Studien har gett upphov till "Batemens princip" som använts till att förklara skillnader mellan män och kvinnor. Försök att upprepa Batemens resultat (när upprepningarna för första gången gjordes!) har enligt Fine visat på så stora metodfel att Batemens slutsatser lika väl kunnat bli de motsatta. Senare decenniernas evolutionsforskning har också visat en komplicerad

bild, till exempel att många partners ger större reproduktiv framgång även hos honor hos de flesta djur.

Fine tar därefter läsaren vidare till det som, enligt henne, ofta framförs som ”en ensam, kraftfull orsak till klyftan mellan könen”, nämligen hormonet testosteron som finns i så mycket större utsträckning hos män. Denna idé, att testosteron är den förklaring som ”väver ihop en mängd med varandra sammanhängande påståenden om evolutionen, hjärnan, hormoner och beteende” till en förklaring till den bristande jämställdheten, kallar Fine för Testosteron Rex. Och därmed underförstått att idén måste anses vara utdöd.

Fine citerar forskning som visar att det inte finns unikt manliga eller kvinnliga egenskaper ”inte ens när det gäller risktagande och konkurrens, de egenskaper som det så ofta hänvisas till för att förklara varför män har en större chans att nå toppen”. Risktagande har setts som nödvändigt, eller åtminstone lämpligt, för mer kvalificerade (och

bättre betalda) yrken. Män hoppar fallskärm, kör bilar i hög hastighet m.m. i större utsträckning än kvinnor, vilket skulle visa en större benägenhet att ta risker. Problemet är bara att risktagande definieras genom aktiviteter som män ägnar sig åt. Fine påpekar att barnafödande i delar av världen är farligare för en kvinnas hälsa än vad ett fallskärmshopp är, men att kvinnor ändå väljer att föda barn.

Vad Fine framför allt visar är att samspelet mellan gener, hormoner och miljö är komplext, och att vi inte enkelt förklaras av vår biologi. Hon visar inte bara att beteende till stor del är format av miljön, vilket inte är så kontroversiellt, utan också att hormonnivåer kan påverkas av miljön. Så varför provocerar boken? Fine har ett feministiskt perspektiv och kanske är det mer kontroversiellt i andra delar av världen än här i Sverige.

Det tar tid för vetenskaplig kunskap att slå igenom. Gamla föreställningar kan leva kvar i samhället, i synnerhet när de fyller ett politiskt syfte. Dessa föreställningar har ofta haft ett tydligt syfte: att ursäkta mäns dåliga beteende ("the hormones made me do it"), att ge "vetenskapliga" förklaringar till ojämlikhet osv. Det är nog i mindre utsträckning forskare som för fram sådana uppfattningar, men de kan få stort genomslag på andra sätt. Fine citerar till exempel managementlitteratur

**Vad Fine framför
allt visar är att
samspelet mellan
gener, hormoner
och miljö är kom-
plext, och att vi
inte enkelt
förklaras av vår
biologi.**

som rekommenderar arbetsgivare att bygga organisationen utifrån köns olika natur. Andra exempel är tankar framförda av Jordan Peterson, en psykologiprofessor som bland annat höll föredrag i Sverige 2018 och drog fulla hus, liksom John Grays bok *Män är från Mars och kvinnor från Venus* som blev en försäljningssuccé för några år sedan. Sådant missbruk av forskning är också en form av pseudovetenskap.

Boken är bara ca 200 sidor men så fylld av referenser att den känns mer omfattande. Tyvärr ger det en känsla av att se träd, snarare än skog. Boken skulle nog vinna på att resonemang sammanfattas och slutsatser dras. Samtidigt är boken värd att läsa enbart för lustmordet på idén att en man kan få hundratals barn under det år en kvinna föder och ammar bara ett barn, och att manlig promiskuitet därför skulle vara evolutionärt önskvärt. Med kunskap om vilka förutsättningarna att lyckas är, och enkel matematik, är det lätt för Fine att visa hur omöjlig denna idé är. Fines bok är underhållande och en nyttig påminnelse om hur farligt det kan vara att använda forskning för politiska syften.

Aija Sadurskis